

Želite postati Partner Društva za svobodno družbo? Želite prispevati k našim skupnim vrednotam? Na naših spletnih straneh so vam na voljo tri oblike partnerstva, ki ga lahko dobite s preprostim in varnim nakupom preko Monete.

Tribunal

glasnik svobodne družbe

Gre za trošenje, vraga, ne za primanjkljaj!

Robert J. Barro

Iz vsebine

Matjaž Steinbacher

SVINČENA LETA PONOVO NA POHODU?

Preberite, zakaj je v Sloveniji v zadnjih časih zelo nevarno biti uspešen podjetnik.

Preberite na straneh 2-4.

Mitja Steinbacher

SVOBODOMETER

Stanje svobode se je ponovno vrnilo na septembrsko raven. Nekaj osnovnih razlogov za to lahko spoznate na straneh 9-12.

Matej Steinbacher

TRIBUNALOVO OKO

V tokratnem Tribunalovem očesu preberite, zakaj je treba ohraniti vlogo trga pri razreševanju vsakdanjih vprašanj.

Preberite na straneh 12-13.

Ken Schoolland

NAVELIČANA SLABE PREHRANE

Preden ju Jonathan zapusti, mu prijazna starka in starec razložita, kaj prinaša omejevanje ponudnikov hrane.

Dogodivščine se nadaljujejo na straneh 13-14.

Zaskrbljujoče stanje v Latinski Ameriki

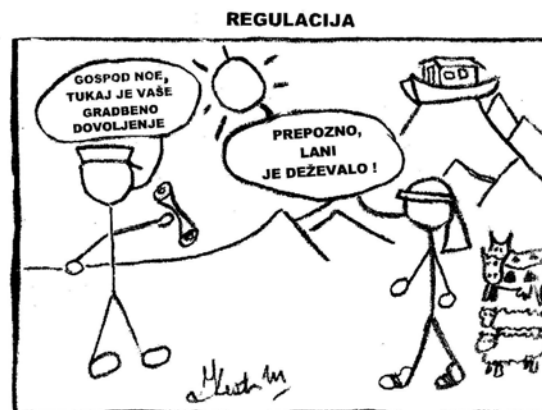

Preredit nekaj leti je naša hemisfera z dolgimi koraki napredovala proti zagotavljanju političnih in ekonomskih svobod. Razen Kube so se morale vojaške diktature ukloniti valu svobode, ki je obrodil nove in prodorne demokracije. V splošnem so bile vlade po vsej Latinski Ameriki prepričane, da leži ključ za premagovanje revščine v zagotavljanju vzdržne rasti.

Gospodarstva po vsej regiji so opustila svoje zaščitniške ekonomske politike in prevzela svobodne trge. Sporazumi o prosti trgovini so povezali Severno in Južno Ameriko in ta regionalna integracija je vztrajno postala motor rasti.

Uspeh teh politik je osupljiv. S konsistentnim izvajanjem Čila, na primer, ni več možno smatrati za manj razvito državo. V le 10 letih je Srednja Amerika zbila raven revščine za 20 odstotkov, dosegala pa je tudi vztrajno višje rasti gospodarstva kot svetovno povprečje.

Toda, kar je še bolj osupljivo, je to, da danes po vsej regiji v vse večjem številu države razkrajajo svoje Nadaljevanje na straneh 4-6.

Razprava o enakosti

Kaj je enakost?

Enakost je načelo, ki govori, da morajo biti ljudje obravnavani na enak oziroma isti način.

Seveda je očitno, da ljudje niso enaki ali isti v večini svojih lastnosti: nadarjenosti, sposobnostih, izgledu ali preferencah. Nihče ne verjame, da so ljudje med seboj enaki, torej je vprašanje, v kakšnem smislu so ljudje enaki? Razprava o enakosti ljudi je razprava o tem, kdaj je in kdaj ljudi ni upravičeno obravnavati enako. Ločimo lahko med vsaj petimi različnimi oblikami enakosti: moralna (ali formalna) enakost, enakost pred zakonom, politična enakost, enakost možnosti in enakost rezultatov. Prve tri različice so zaželenne, zadnja pa skrajno nezaželena, pri tem pa je vrednost enakih možnosti odvisna od tega, kako jo opredelimo.

Skozi večji del zgodovine sveta je bila enakost kot moralno načelo prezirana, bodisi obravnavana kot neuresničljiva in nekompatibilna z realnostjo. Povsem vsakdanje ... Nadaljevanje na straneh 6-9.

Svinčena leta ponovno na pohodu?

piše: **Matjaž Steinbacher**

Čeprav je Janez Janša »vojno gospodarskim tajkunom«, kot se je izrazil, uradno napovedal šele v svojem nagovoru ob glasovanju zaupnice vladi 19. novembra, lahko njegovo izjavo označimo le kot vrh ledene gore sovražnega odnosa do kapitalistov, ki je pri nas sicer prisoten že kar nekaj časa, v zadnjem času pa se zdi, kot da dobiva nov in odločilen zalet; novembrska stavka in napoved splošne stavke januarja, vojna proti dobičkom, potem še vojna proti menedžerskim odkupom in »tajkunom«, pa vojna proti inflaciji, pa vojna proti trgovcem, pa vojna ... V vsem času smo hujskanja in sovražnega govora sindikalistov sicer že vajeni, zato pa je toliko bolj presenečal najprej sovražen odnos predsedniških kandidatov do kapitalistov, ki je dejansko predstavljala rdečo nit vseh kampanj, pred kratkim pa se je sovražnost preselila še v vladno palačo in med poslance, s tem pa tudi v medije. Takšna retorika pa pri Slovencih ni nova, saj so jo v jugoslovanskih časih »uspešno« prakticirali vse od konca druge svetovne vojne dalje, dokler se ekonomsko-politična »superiornost« sistema ni izkazala kot popolnoma razdiralna in uničujoča praktično na vseh področjih družbenega življenja.

Participacija zaposlenih na dobičku

Vladni predlog zakona o participaciji zaposlenih pri dobičku podjetij in predvsem utemeljitve ministrov in premierja ter vseh drugih vpletenih zelo spominjajo na ustavna načela iz leta 1974, ki so pomenila politični začetek jugoslovanske grozljivke.

Zakon že v osnovi temelji na povsem socialističnem gledanju položaja človeka v družbi, saj premoženje posameznikov implicitno imenuje kot družbeno lastnino, pri tem pa na nek način predpostavlja tudi samoupravljanje z delitvijo proizvoda, ki pri tem nastaja. Recimo, v 35. členu nekdanje ustave je bilo navedeno, da tisti, ki v podjetja vložijo svoja sredstva, iz teh sredstev ne morejo imeti večjih pravic kot drugi občani in skoraj enako dejanje pomeni zakonsko določena participacija zaposlenih na dobičku. Ne smemo pozabiti, da stroji v podjetjih pomenijo vložena sredstva lastnika podjetja, kar delavci v mnogih primerih niso. In v teh primerih ti nimajo pravice zahtevati participacije dobička. Takšno dejanje bi pomenilo popolno zanikanje lastninskih

pravic, ki predstavljajo osnovni temelj za napredek posameznega gospodarstva. Za posameznika pomeni zasebna lastnina prostor, kjer je ta osvobojen od nadzora in vtikanja države, če povzamem avstrijskega ekonomista von Misesa. Ob tem zasebna lastnina tudi ločuje ljudi od drugih živih bitij, kar je bil eden ključnih dejavnikov za napredek človeštva. Ta je zagotovljen predvsem zato, ker zasebna lastnina pri ljudeh ustvarja spodbude za produktivno investiranje in delo, kar prinaša podjetjem napredek, ljudem pa varnost. Pri tem vsakršen napad na lastninske pravice pomeni neposreden napad na investicijsko aktivnost ljudi in

njihovo varnost. To pa vodi v gospodarski polom, kar je jugoslovanski eksperiment jasno pokazal. Da ne bi prihajalo do tega, mora biti lastnina najboljše zaščitena kategorija med vsemi. Konec koncev, si predstavljate, da bi nekdo na vsem lepem prišel v

“Za posameznika pomeni zasebna lastnina prostor, kjer je ta osvobojen od nadzora in vtikanja držav.”

vaše stanovanje in vam odnesel televizor ali pa kakšno omaro in radiator?

Dobri menedžerji se seveda zelo dobro zavedajo, da tudi zaposleni prispevajo pomemben delež pri poslovanju podjetja, zaradi česar so dobri menedžerji, njihova podjetja pa uspešna. Zaradi tega jih dobri menedžerji na različne načine tudi nagrajujejo: božičnice, nadpovprečni regresji, stimulatивно določene plače glede na uspešnost ipd. Problem nastane, ko se v to menedžersko igro s predpisi začne vpletati zakonodaja, saj se na tak način začne rušiti ravnovesje znotraj podjetij, predvsem pa se znižuje motiviranost zaposlenih po vlaganju nadpovprečnih vložkov. Ljudje, katerih plača ni odvisna od njihovega dela, namreč niso pripravljeni nadpovprečno delati. To pa je zelo nevaren položaj, ki lahko bistveno zmanjšuje motiviranost zaposlenih in uspešnost podjetij.

Protiinflacijska vojna proti trgovcem

Drugo fronto slovenske politike, vlade, poslancev, sindikatov, medijev in mnogih drugih predstavlja inflacija, ki se je dokaj hitro spremenila v boj s trgovci. Najprej si odgovorimo, kaj inflacija sploh je in kako prihaja do nje, kajti le tako bomo videli, da je trgovci ne

povzročajo. Definicija je preprosta: inflacija je dinamični proces in prikazuje oceno spremembe ravni cen dobrin in storitev v nekem okolju. Oceno zato, ker meri spremembo cen košarice dobrin.

Torej merjena inflacija kot takšna ne vsebuje cen vseh izdelkov in storitev, ki so ljudem na voljo, ampak se ne bom spuščal v kredibilnost merjene košarice, niti ne v to, ali je ob dejstvu velike heterogenosti Slovenije, kjer je, na primer, Prekmurje mnogo bolj navezano na obmejne kraje sosednje Madžarske kot pa na Koper, ki pa je bistveno bolj povezan s Trstom, Slovenija kot celota sploh primerno okolje za njeno merjenje.

Če želimo razumeti pojav inflacije, moramo tako proučevati rast denarja na eni strani in rast proizvodnje na drugi. Vzemimo preprost primer, zakaj: če imamo en avto in pet enot denarja, potem bo cena avtomobila enaka pet denarnih enot; če pa imamo en avto in se v državi količina denarja poveča za 100 odstotkov na 10 enot, pa je cena tega istega avtomobila 10 enot, saj več enot denarja povprašuje po isti količini izdelkov, inflacija pa bi bila 100-odstotna. Torej, večja kot je rast denarja v primerjavi z rastjo proizvodnje, večja bo inflacija. Logika je ista kot v primeru, ko se za posameznega nogometaša borita dve ekipi, ali pa, ko na borzi več ljudi povprašuje po posamezni delnici. V obeh primerih pride do rasti cen. In isto je pri cenah dobrin.

Vidimo torej, da je za inflacijo ključna kategorija povečanje količine denarja v državi, ki ga danes, ko imamo evro, lahko predstavlja samo njegov uvoz!!! in kasnejša sekundarna multiplikacija preko bančnega sistema! Za uvoz denarja pa je bila odgovorna tudi slovenska vlada, ki se je v zadnjem času za različne potrebe v tujini zelo pogosto zadolževala. Ko se je finančni minister Bajuk sredi marca veselil razprodaje državnih obveznic, verjetno ni kaj dosti razmišljal o inflacijskem učinku, ki ga bo takšno dejanje kasneje sprožilo. In temu dejstvu vladni možje ne morejo ubežati. V teh razmerah za inflacijo kriviti trgovce je zelo krivično in zlonamerno. Sicer pa za panogo trgovine velja, da gre za zelo konkurenčno panogo.

Vojna proti »tajkunom«

Najbolj sveža pa je napoved premierjeve vojne proti gospodarstvenikom, ki jo je ta naslovil kar vojna proti tajkunom. Sicer se zdi, da je ta napoved bolj deklarativne narave in naperjena predvsem proti nekaterim posameznikom, ki so si po izjemno dolgem obdobju slovenske tranzicije uspeli priboriti »varne« deleže v nekaterih slovenskih podjetjih, ki so nekoč veljala za slovenske paradne konje in so bila uvrščena v šovinistično skupino »nacionalnega interesa«, sedaj pa jih čakajo menedžerski nakupi. Jasno želim poudariti, da je skrajni čas, da država izgubi lastništvo in neposreden

nadzor nad podjetji in da se proces njenega umikanja odvija bistveno prepočasi. Žal se je ta proces odvijal v do tujcev zelo nepoštenem in sovražnem ozračju

»nacionalnega interesa«, kar so podpirali in še vedno podpirajo praktično iz vseh lobističnih in političnih strani ter na koncu tudi državljani. Vse to je imelo tudi zelo negativne učinke, o čemer sem pisal v deseti številki Tribunala v članku *Politično lobiranje za nacionalni interes*. In prav vsi ti zagovorniki nacionalnega

interesa stojijo sedaj v prvih vrstah, ko napadajo tiste, ki so jih pravzaprav oni postavili kot edine upravičene kupce in lastnike podjetij.

Sicer se je za začetke idej o nacionalnem interesu treba vrniti vsaj v leto 1992, ko se je sprejemal zakon o lastninskem preoblikovanju podjetij v družbeni lasti in so se kazale težnje vseh strani po ohranjanju političnega vpliva v podjetjih preko kvazi državnih skladov. Seveda bi lahko razpravljali tudi o tem, zakaj takrat tujcem ni bilo dovoljeno enakovredno sodelovati pri procesu privatizacije in zakaj v začetku 1990-ih let niso smeli ustanavljati privatizacijskih skladov. To je omogočalo, da so ves ta čas mesta nadzornih svetov in uprav namesto strokovnjakov v veliko primerih

“Za inflacijo [je] ključna kategorija povečanje količine denarja v državi, ki ga danes, ko imamo evro, lahko predstavlja samo njegov uvoz.”

Tribunal
glasnik svobodne družbe

Tribunal je brezplačni spletni časopis za aktualna ekonomsko-politična vprašanja, ki izhaja ob četrtkih kot štirinajstdnevnik.

IZDAJATELJ:
Društvo za svobodno družbo
Naslov: Prvomajska ul. 7
2310 Slov. Bistrica
Internet: www.fsi-institute.si
E-pošta: contact@fsi-institute.si

Matična številka: 2217406
Davčna številka: 48381306

Transakcijski račun odprt pri
Probanki, d.d.:
SI 56251009720026196

OGLASNO TRŽENJE
Matjaž Steinbacher

Naročila oglasov:
Telefon: 041 960 928
E-pošta: tribunal@fsi-institute.si
Naslov: Prvomajska ul. 7
2310 Slov. Bistrica

ISSN: 1855-1270

Imetniki avtorskih pravic na avtorskih delih, objavljenih v Tribunalu, so Društvo za svobodno družbo oziroma drugi v tekstu omenjeni imetniki avtorskih pravic. Brez pisne privolitve imetnika avtorskih pravic je prepovedana vsakršna reprodukcija, distribucija, predelava avtorskih del ali njihovih delov v tržne namene ne glede na tehniko. Dovoljeno je nadaljnje razpošiljanje Tribunala v netržne namene. Povzemanje in citiranje je dovoljeno ob polni navedbi vira.

PRESEDNIK:
Matej Steinbacher

GLAVNI IN ODGOVORNI
UREDNIK:
Matjaž Steinbacher

UREDNIKA ZUNANJE POLITIKE:
Tanja Štumberger

UREDNIK NOTRANJE POLITIKE:
Mitja Steinbacher

LEKTORICA:
Mojca Vrčko

KARIKATURA Z NASLOVNICE:
Keith C. Miles

Mnenja avtorjev ne izražajo nujno mnenja Društva za svobodno družbo, časopisa Tribunal oziroma organizacij, kjer so zaposleni.

zasedali politiki. Vsekakor je takšen sistem na nek način »družbene lastnine« koristil vsem političnim strankam, ki so se zvrstile na oblasti, ki jim je bilo omogočeno ohranjanje njihovega vpliva v podjetjih, na drugi strani pa tudi direktorjem teh podjetij, ki jim je poslušnost do politikov ves čas omogočala opravljanje direktorskega dela ne glede na uspešnost poslovanja.

In tukaj v zgodbo vstopi racionalni egoizem posameznikov, ki je seveda prisoten tudi pri večini menedžerjev in nacionalni interes kot interes posameznikov – direktorjev podjetij. V trenutnem položaju so menedžerji zelo preigrali politike in si najprej z retoriko nacionalnega interesa zagotovili izločitev tujih povpraševalcev po podjetjih, jim zbili ceno, potem pa delnice podjetij preko različnih povezav varno spravili v svoje zaveze. Danes, ko so podjetja dobila znane lastnike, ali pa še jih bodo, ni čas za politična obtoževanja tistih, ki so podjetja poceni kupili. Za kupca je poceni nakup tudi dober nakup. Treba se je obrniti na stran prodajalcev državnih podjetij, saj velja, da je poceni prodaja tudi slaba prodaja. Njihova dejanja bi bilo treba obsojati, in to zaradi več razlogov, ki so pripeljali do oškodovanja državljanov, kot posrednih lastnikov državnih podjetij, ki so se prodajala.

Ko pa dobijo podjetja nove lastnike, se vsa upravičenja predhodnih lastnikov končajo, vodenje podjetij pa postane skrb in odgovornost novih lastnikov. Pa če se ti z njimi strinjajo ali ne. V kolikor gre za slabe lastnike, bo konkurenca taka podjetja hitro prisilila v prestrukturiranje ali prodajo. Verjetno se bo to pri nekaterih tudi zgodilo in bodo prišla tudi v roke tujih lastnikov. Ampak takrat bo takšna odločitev v pristojnosti takratnih lastnikov. Tako kot se je zgodilo z

Banko Koper, Simobilom in mnogimi drugimi podjetji. In s tem ni nič narobe.

Izključno kadar bi se izkazalo, da je pri prevzemih šlo za dejanja, ki so v nasprotju z zakoni, potem je to naloga sodišč, da krivdo dokažejo, obtožene pa sankcionirajo. Nikakor pa ni v pristojnosti politikov, da se vmešavajo v lastništvo zasebnih podjetij. Pa tudi če so bila ta podjetja nekoč družbena podjetja.

TOZD Slovenija?

Zelo pogosta lastnost pri mnogih ljudeh je, da zelo težko priznajo, da so sprejeli neko napačno odločitev, toliko raje pa za svoj neuspeh obtožijo druge. Drugo splošno znano pravilo govori o tem, da je napad najboljša obramba. Kajti, ko je nekdo v položaju branjenja, težje razmišlja o čem drugem, kot o tem, kako se ubraniti. Če oboje združimo, pridemo do dogodkov, ki se zadnje čase dogajajo pri nas. Zgleda, da se družina iz celotne zgodbe ni kaj dosti naučila in se je podobna napaka naredila tudi pri prodaji Nove KBM. Tak ukrep je sicer ljudsko všečen, podobno kot je bila kuponska privatizacija na začetku 1990-ih let, pa vendar popolnoma zgrešen iz ekonomskega vidika, saj ne maksimira prodajne cene, ne prinese pa niti učinkovitih lastnikov.

Reklu, da gre osel samo enkrat na led, bi tako dodal, da pa osel vseeno ostaja osel, ker ne opazi, da je ledena ploskev v različnih okoljih še vedno ledena ploskev. ■

Matjaž Steinbacher je soustanovitelj Društva za svobodno družbo in glavni in odgovorni urednik Tribunala.

Zaskrbljujoče stanje v Latinski Ameriki

piše: Francisco Flores

Nadaljevanje z naslovne strani.

demokracije, zapirajo svoja gospodarstva, s čimer povzročajo napet konflikt med severom in jugom. S tem se vračajo k razrednemu boju kot razlagi socialno-ekonomske realnosti.

Čeprav je najbolj očiten primer Venezuela, le-ta ni osamljena. Kar je tukaj morda še bolj osupljivega, je to, da se te nove oblike komunističnih oziroma socialističnih režimov niso pojavile kot vsiljeno revolucionarno gibanje. Na oblast so prišli z volitvami, najbolj demokratičnim instrumentom, kar si ga lahko zamislimo.

Vprašajmo se zakaj? Posebej za tiste izmed nas,

ki verjamemo, da mora biti družba oblikovana na načelih svobode posameznika je pomembno, da najdemo odgovor. Kje začeti s preiskavo?

Dober začetek bi bil zgodovina, saj nam omogoča, da opazimo našo sodobno realnost v luči širše perspektive. Narava človeka je seveda nujen in verjetno njen najpomembnejši vidik. In seveda politika, saj se ukvarjamo z vprašanjem vzrokov obračanja naše hemisfere stran od politične svobode. Ne smemo zanemariti politične analize.

Zgodovinsko perspektivo posebej nazorno prikazujeta dva primera, ki zgovorno kažeta redkost

in naključnost tistih obdobj zahodne civilizacije, ko je človeštvo uživalo v svobodi. To dejstvo je še toliko bolj spoštovanja vredno, ko se zavemo, da so se največji dosežki v naši civilizaciji zgodili ravno v teh kratkih obdobjih človeške svobode.

Prvi primer ima opravka z našimi predstavami o vesolju.

Za Grke in Helene je vesolje obstajalo kot absolutna in strogo navpična linija. V višji sferi so prebivali bogovi z Zevsom, ki je predsedoval Olimpu. Nižje je reka Stiks peljala do Hada, kraljestva mrtvih. Vmes, na ravni ploskvi, je bila zemlja, poseljena z nami, ljudmi.

Takšna geografija vesolja je imela moralno posledico. Tako je denimo hibris, tj. aroganca, kot največji greh pomenila gotovo pot v podzemlje. To bistvo grške tragedije ponazarja Prometejeva predrznost, ko je bogovom ukradel božji ogenj in ga dal človeštvu. Takrat največja vrлина je bila zmernost razuma: nikoli si ne drzni prepirati se z bogovi in s tem degenerirati v Had, sfero najnižjih bitij.

V zahodni misli je bila ta kozmologija popravljena z deli velikega grškega filozofa, Ptolemeja, rojenega v Egiptu v prvem stoletju krščanske ere. Njemu gre zahvala za ugotovitev, da je zemlja v središču vesolja.

Kar je pri tem osupljivega, je to, da je splošno neveljaven koncept vesolja, ki so ga zavrnilo celo Ptolomejevi grški sodobniki, uspel zahodni misli prevladovati kar 1500 let, tj. vse dokler ga ni šele leta 1543 dokončno zavrnil Kopernik.

Danes se sprašujemo, kako je to sploh mogoče? Kako je mogoče, da je bilo človeško mišljenje o vesolju zamrznjeno kar 15 stoletij? Odgovor je shrlljiv in nam po hrbtenici požene srh: vseh teh 1500 let je bilo prepovedano svobodno mišljenje. Moški oziroma ženske, ki so si drznili misliti po svoje in dvomiti v dogme, so bili sežgani na grmadi.

Naslednji tak, zgovoren primer je znanstveni napredek v medicini. Zaradi grškega in kasneje rimskega vraževerja, da rezrezovanje trupel pomeni obujanje jeze pokojnika in njegovo maščevanje, ni nihče izvajal obdukcije. Eden redkih, ki je vendarle imel to priložnost, je bil Galen, znani rimski zdravnik, saj je imel ordinacijo v neposredni bližini gladiatorske šole, kar je seveda pomenilo, da je imel za raziskovanje na razpolago mnogo človeških trupel.

Njegovo veliko znanje in sposobnosti so ga iz domačega Pergamona spravile v Rim, kjer je doživel veličastno slavo in prestiž. Toda njegova napaka, da pomenijo jetra središče obtočnega sistema, je razvoj medicine zaustavila za naslednjih 15 stoletij.

Galena ni smel kritizirati nihče, saj so njegovi zapisi veljali za dogmatične, zavračanje njegovih idej pa za krivo vero. Pot do pravilnega razumevanja obtočnega

“Od vseh človeških konstruktov sta najbolj krhki ravno svoboda kot osnovni pogoj življenja in sistem svoboščin, ki jo zagotavlja.”

sistema se je prikazala šele z belgijskim zdravnikom Vesaliusom, ki je Galena prvi javno kritiziral.

Tukaj, v svetovnem centru svobodne misli [na Atlas Economic Research Foundationu, op.p.], dobi človek zlahka občutek, da sta svoboda mišljenja in svoboda govora del normalnega

obstoja človeštva. In vendar nista. V zadnjih 2500 letih človeškega razvoja pomenijo odmik od stoletja za stoletjem trajajoče tiranije in človeškega zatiranja samo kratko obdobje grške zlate dobe, renesansa in pojav sodobnih demokracij. Pa še tukaj sta prvi dve obdobji veljali samo za določene sektorje, sodobne demokracije pa so omejene samo na določena geografska območja.

Od vseh človeških konstruktov sta najbolj krhki ravno svoboda kot osnovni pogoj življenja in sistem svoboščin, ki jo zagotavlja. To vznemirljivo dejstvo nam potrjuje zgodovina. Da bi razumeli, zakaj je zgradba svobode tako občutljiva, se moramo zazreti vase, v človeško bitje.

Kaj v človeški naravi je tisto, kar dela sistem svoboščin tako lomljiv, da se njegova zgradba zruši že ob najmanjšem pritisku? To je samo del misli mnogo bistrejših umov, kot ga imam sam.

V naravi je vse vnaprej določeno, simetrično in ponavljajoče. Letni časi se eden za drugim nujno periodično ponavljajo. Nagon določa cikel razmnoževanja in s tem rast. Oblika drevesnega lista je znotraj iste vrste navdušujoče simetrična. Oblika skorje se vedno znova ponavlja in to z neverjetno pravilnostjo.

Ves naravni svet je vključen v natančno določen življenjski cikel – razen človeškega bitja. Ko se rodi otrok, nastane z njim neznanca. Nihče ne more napovedati, kaj bo ta otrok v svojem življenju počel. Zgradba njegove zavesti je odprt projekt.

Čeprav nosi s sabo vse podedovane omejitve in zmožnosti, sta njegov razum in vzorec njegovega vedenja popolnoma odprta na vpliv, ki ga bo na njegovo notranje prepričanje imelo njegovo vedenje, lastno raziskovanje in sprejemanje odločitev. Človeško bitje je torej odprt načrt.

Dejansko se rodimo nemočni. Brez sposobnosti komuniciranja, premikanja, celo hranjenja samega sebe, smo ljudje popolnoma ranljivi. Dolga leta morajo preteči, preden lahko sanjamo o tem, da smo samostojni. Najmanj eno za prvih nekaj majhnih nerodnih korakov, leto in pol do prvega mrmranja, ki napove kasnejšo uporabo jezika in več kot deset za to, da se nam razvijejo možgani in centralni živčni sistem.

Dokler torej nismo sposobni samostojnega

preživetja, potrebujemo ljudje neko strukturo, ki bo skrbela za nas. Joseph Campbell je našel briljantno vzporednico z majhnim kengurujem, ki je po rojstvu v vreči blizu materinega srca, kjer je zaščiten za vse obdobje svoje največje ranljivosti. V primeru človeka je ta vreča družina. Iz maternice smo rojeni v drugo maternico, kjer najdemo vso potrebno oskrbo in zaščito, dokler nismo sposobni živeti sami zase. Rojeni smo torej dvakrat: prvič iz materine maternice v družino in drugič iz družine v svet. Prvo rojstvo je v prvi vrsti fizične narave, drugo predvsem psihološke narave.

Za prvo rojstvo je pomembno, da se rodimo živi in zdravi. Pri drugem rojstvu pa je izziv, da se otresemo naše odvisnosti. Pričakovanja so usmerjena v to, kako postati kreativen in namesto zahtevanja nečesa od skupnosti, raje prispevati kaj v razširitev možnosti ostalih ljudi, da dosežejo svoj lasten razvoj.

To je za razvoj posameznika in družbe ključen trenutek. Zanj je to trenutek, ko raziskuje svobodo. Širen svet z vsemi svojimi priložnostmi kar čaka na zrele in odgovorne ljudi. Za človeško vrsto je drugo rojstvo velikega pomena, saj je obstoj projekta človek odvisen od njegovega uspešnega zaključka. Dolgoročni obstoj civilizacije je namreč odvisen od nenehnih kreativnih prispevkov vsake generacije posebej.

Med temi, ki so ta proces uspešno zaključili in tistimi, ki ga niso, je precej lahko razlikovati. Tisti, ki so pri svojem delu popolnoma odgovorni in se pri reševanju življenjskih izzivov usmerjajo k lastni

kreativnosti in viziji s tem niso samo odkrili vira rešitev ostalim, temveč tudi nenehen vir lastnega, osebnega zadovoljstva. Osvobojeni od sebičnih zahtev, da se mora okolica prilagajati njihovim problemom, lahko sedaj prosto usmerjajo svojo moč kreativnosti v nekaj večjega, kot so oni sami: v njihove družine, deželo, človeštvo.

Tega procesa pa niso uspešno zaključili tisti, ki svoje lastne usode ne povezujejo s svojo lastno odgovornostjo in razloge za svoje trenutne težave nenehno iščejo v preteklosti, družini oziroma v družbi. In ravno tu je razlog, zakaj so politična govorenja o tem, da so osebni problemi ljudi izvor nepoštenosti [svobodnega, op.p.] življenja, tako privlačna.

Če se zaobljubimo uničiti tak »pokvarjen sistem«, kar seveda pomeni, da je za vse krivo človeško zlo, je treba izbrisati vso osebno odgovornost. Na tej točki se nato zgodi sanjanje o utopiji, da je treba postaviti državo, ki bo nase prevzela usmerjanje vseh vidikov človeškega delovanja. ■

Francisco Guillermo Flores Pérez je nekdanji predsednik El Salvadorja.

Prvi del govora, ki ga je Francisco Guillermo Flores Pérez imel na Freedom Dinnerju, ki ga je 6. 11. 2007 v Washingtonu organiziral Atlas.

Objavljeno z dovoljenjem Atlasa. © 2007 Atlas Economic Research Foundation. www.atlasusa.org.

Razprava o enakosti

piše: Nigel Ashford

Nadaljevanje z naslovne strani.

se je zdelo, da so ljudje obravnavani različno, kot so recimo različni zakoni za plemstvo in kmete. Eno zgodnejših navedb enakosti lahko najdemo pri Aristotelu, ko je dejal, da med ljudmi, ki so enaki v vseh relevantnih ozirih, ki so pomembni pri določenem vprašanju, ne sme prihajati do nobenega

razlikovanja, kar seveda sproža vprašanje, kaj je relevantno. Kristijani so načelo enakosti pridigali tako, da so pred bogom vse duše enako vredne.

Thomas Hobbes je trdil, da so ljudje enaki po svoji biti, ampak dejanski položaj, v katerem je bilo življenje »samotarsko, nespodobno, okrutno in kratko«, je

Želite prispevati svoj delež k prizadevanjem za nizke davke, manj administracije, svobodno podjetništvo, vladavino prava, zaščito lastninskih pravic in osebno iniciativo?

Donirajte Društvu za svobodno družbo!

Vašo donacijo lahko nakažete na račun Društva za svobodno družbo **SI56 251009720026196**, odprt pri Probanki, d.d. oziroma nas kontaktirate na **contact@fsi-institute.si**.

bil tako zoprni, da so ljudje stremeli po zamenjavi takšne enakosti za strogo ureditev močnega vodje, leviatana. Kot se je v zgodovini moderne filozofije dogajalo tako pogosto, se je odločilen prelom zgodil z Johnom Lockom. Locke je trdil, da imajo ljudje enake pravice že po naravi in jih je ohranjal tudi znotraj politične ureditve. Te pravice do življenja, svobode in lastnine pripadajo vsem živim bitjem. V tem duhu enakosti pravice je napisana tudi ameriška Deklaracija o neodvisnosti, ki razglaša, da so »vsi ljudje ustvarjeni enaki«. Njen avtor, Thomas Jefferson, je tudi ob drugih priložnostih odločno obtožil tiste, ki se jim zdi, da obstaja naravna hierarhija in da morajo ljudje poznati svoje mesto v družbi. »Množice ljudi se niso rodile s sedli na hrbtih, niti da bi lahko peščica privilegiranih s privolitvijo boga povsem legitimno jezdila na njihovih hrbtih.« Devetnajsto stoletje predstavlja obdobje prizadevanja za vzpostavitev prvin enakih pravic ljudi, ki so jih uporabili pri odpravi suženjstva; uveljavitev načela, ki govori o enakosti pred zakonom in politični enakosti, kjer so vsi prebivalci upravičeni do enake pravice do glasovanja. Kljub temu ženske v mnogih državah niso dobile volilne pravice vse do zgodnjega dvajsetega stoletja. Črncem in drugim rasnim skupinam sta bili za časa apartheida v Južni Afriki odtujeni enakopravna politična in lastninska pravica. To se je dogajalo v istem stoletju, ko je z dvigom socializma in komunizma enakost postala splošno povezana z materialno enakostjo ali »enakostjo rezultatov«. Prav tako je načelo enakih možnosti dobilo zalet v tem stoletju, potem pa je bilo preoblikovano v drugo načelo, ki je skoraj popolnoma identično enakosti rezultatov.

Moralna enakost

Z moralnega vidika si vsak človek zasluži biti spoštovan, pri tem pa ima pravico, da sam sprejema odločitve o svojem življenju. To izhaja iz njihovega obstoja kot ljudje, temelji pa na prepričanju, da obstajajo določene stvari, ki jih ima vsaka posamezna oseba skupne z vsakim drugim človekom (še posebej naravne ali človekove pravice), zaradi česar si zaslužijo, da jih spoštujemo. Samo zaradi tega, ker je nekdo drugačne veroizpovedi ali nacionalne pripadnosti, spola, še ne pomeni, da ti ljudje niso pomembni. Kot človek ima vsakdo pravico, da živi svoje življenje, kakor sam želi, pri čemer ne posega v življenja drugih. Zaradi tega so takšna prepričanja v nasprotju s suženjstvom in bi ga želela izobčiti, saj to sužnjem jemlje pravico, da živijo življenje, ki ga izberejo sami. Immanuel Kant je iz te domneve formalne enakosti razvil pravilo, včasih imenovano tudi brezpogojna obveza: »Drugim stori to, kar bi storil sebi.«

Seveda to ne pomeni reči, da je vsakdo v svojem vedenju moralno enak. Očitno je, da se nekateri ljudje vedejo bolje od drugih, medtem ko so nekateri storili zlobna dejanja. Kljub temu njihova življenja ohranjajo

vrednost. Kar se tiče uporabe pravilnega izrazoslovja za ta vidik enakosti, na žalost ne obstaja dogovorjen konsenz. Različni izrazi, ki se uporabljajo, so formalna enakost, moralna enakost, enakost statusov, enakost vrednosti in enakost spoštovanja, pri tem pa nobeden med njimi v celoti ne zajema tega načela.

Enakost pred zakonom

Najpomembnejša politična posledica sprejetja načela moralne enakosti se najlepše izrazi v načelu pravne enakosti oziroma enakosti pred zakonom. To določa, da mora zakon obravnavati ljudi nepristransko, neodvisno od nepomembnih značilnosti, kot so nacionalnost, pripadnost etnični skupini, premoženju, razredni pripadnosti, spolu, verski ali rasni pripadnosti. Zaradi tega je pravosodje »slepo« na vse tiste dejavnike, ki niso neposredno povezani z določenim primerom. Pravna enakost je tako močno povezana z načelom vladavine prava. Enakost pred zakonom je bila osnova pri prvotnih zahtevah gibanja za pravice žensk, da morajo biti ženske deležne enakih pravnih pravic kot moški, kot na primer pravice posedovanja premoženja ali pravica voliti.

Starorimski govorec Cicero je znan po moralnem razlikovanju med različnimi tipi enakosti. »Medtem ko je neželjeno izravnovati premoženje ljudi, saj vsakdo ne more imeti enakih sposobnosti, morajo biti vsaj pravne pravice med prebivalci države enake.« Francoska Deklaracija o človekovih pravicah iz leta 1789 govori, da »mora biti zakon enak za vse ... in da so vsi ljudje, ki so po svojih kakovostih enaki, enako upravičeni do vseh časti, položajev in zaposlitev, glede na njihove različne sposobnosti, brez kakršnegakoli drugega razlikovanja, kot pa tistega, ki ga ustvarjajo njihove vrline in sposobnosti.«

Politična enakost

Moralna enakost je tudi vir za politično enakost v smislu, da je vsakdo upravičen do tega, da glasuje, razen kadar obstaja veljaven in legitimen razlog, da takšni osebi ta pravica ne bi bila priznana. Ker je pri sklepanju dogovora, ki se tiče vseh članov družbe, treba spoštovati interese vseh ljudi, morajo imeti vsi pravico voliti in si tako zagotoviti, da so njihovi osebni interesi upoštevani s strani voljenih politikov. Izvzeti so lahko otroci, duševno hendikepirane osebe in obsojeni kriminalci, ki so bodisi nezmožni opredeliti svoje resnične interese ali pa so, ker niso spoštovali zakonodaje, izgubili to pravico. Torej, obstaja domneva enakosti političnih pravic, ki jim je težko oporekati.

Enakost možnosti

Enakost možnosti temelji na spoznanju, da morajo imeti posamezniki na voljo priložnost ali možnost, da v življenju dosežejo uspeh, kakor ga sami poimenujejo. Praviloma se to izraža z uporabo metafor iz sveta športa, kot so enak start v življenju ali enako igralno

polje. V tekmi našega življenja mora biti zagotovljen enak start, ampak z neenakim koncem. Margaret Thatcher je to opisala kot »pravica biti neenak«. Cilj tega je, da so kariere odprte nadarjenim, napredovanje pa mora biti skladno s sposobnostjo in ne kot posledica družinskih, spolnih ali političnih povezav.

Takšna družba bi bila meritokratorna, skladna s pravilom, kjer sposobni in nadarjeni svoje položaje dosegajo s svojimi dosežki. Pri tem je dosežek opredeljen kot seštevek sposobnosti in navora. Enakost možnosti govori o odpravi nepoštenih ovir pri doseganju ciljev. Položaji v družbi bi morali biti določeni glede na vlaganje naporov posameznikov in njihovih sposobnostih. To je močno povezano z mislijo izobraževanja za vse, s čimer bi lahko vsakdo razvil svoje sposobnosti do vrhunca. Zagovorniki in nasprotniki meritokracije priznavajo, da lahko njene posledice privedejo do dokaj velikih razlik (ali nepravilnosti) v rezultatih. Tak pogled temelji na zamisli enakih svobod.

Kljub temu bi bilo ustrežnejše, da označimo to kot načelo maksimalnih možnosti. Dejansko pa enakosti možnosti nikoli ni mogoče doseči, poleg tega pa bi to bilo tudi nezaželeno. Eden največjih virov neenakih možnosti predstavlja družina, saj obstaja razlika med pristranskimi in ljubečimi starši, ki zelo skrbijo za svoje otroke, in različnimi drugimi, ki bolj skrbijo za svoje lastne egoistične interese. Nemogoče bi bilo zagotoviti, da bi bil vsak starš prijazen in ljubeč, zaradi česar bi natančna uporaba načela enakih možnosti zahtevala, da bi staršem odvzeli njihove otroke in jih združili skupaj. Za vsakogar, ki verjame, da je družina vrednota, bi bilo to nesprejemljivo. Popolna zaveza, da bi zbrisali vsakršne razlike v možnostih, bi zahtevala ustanovitev totalitarne družbe, v kateri bi država nadzirala vsak vidik posameznikovega življenja, s čimer bi zagotovila, da nihče ne bi pridobil »nepoštenih« prednosti, kot je boljši učitelj.

Pozitivna diskriminacija

Ideja enakih možnosti, v nasprotju z maksimalnimi možnostmi, je v ozadju približevanja pozitivni diskriminaciji ali nesorazmernemu, ampak privilegiranemu statusu skupin kot sredstvom za popravilo krivic neenakega ravnanja z določeno skupino v preteklosti ali sedanjosti. To ima lahko vsaj tri oblike: razširjeni obseg, ki spodbuja manjšine, da si prizadevajo za svoje statuse; prioritete, kjer je ena skupina postavljena v nadrejen položaj nasproti drugi;

in kvote, kjer velja, da lahko enakost možnosti obstaja le v primeru, kadar je v določenem organu zaposlen sorazmerno enak delež ljudi, ki je enak njihovem deležu v prebivalstvu. Izvirno ta zamisel pomeni prevelik obseg, kar pomeni, da se manjšine zavedajo možnosti, ki so jim na voljo in si tudi prizadevajo za njihovo doseganje. To je neizpodbitno. Kakor koli, ideja pozitivne diskriminacije pomeni zasledovanje preferenc in kvot, kar je sporno.

Pozitivni diskriminaciji se je treba upirati, poleg tega kot taka predstavlja zanikanje štirih tipov enakosti, ki smo jih prikazali poprej. Prvič, skupine so privilegirane glede na nerelevantne dejavnike. Koristi diskriminacije se pogosto tičejo relativno izobraženih in uspešnih posameznikov znotraj takšne skupine. Drugič, nepravilne obravnave posameznikov v preteklosti ne moremo popraviti danes tako, da bi z naklonjenostjo obravnavali povsem druge posameznike, ki zgolj po naključju rojstva pripadajo tej isti skupini. Tretjič, vsakršno diskriminiranje povzroča nagibanje nasproti novim privilegijem. Namesto da bi ljudje prepoznali, da so svoje položaje dosegli na podlagi meril, se pri njih ustvarja

občutek, da so na nek način bili privilegirani, kar zmanjšuje samozavest in zaupanje pri preostalih ljudeh. Četrto, do pripadnikov večinske skupine ni pošteno, da bi bili obravnavani neenako. Najpomembnejše pri tem je, da to pomeni popolno zanikanje načela formalne in zakonodajne enakosti, saj ljudje niso obravnavani na podlagi svojih lastnih sposobnosti in napak, kar je Martin Luther King poimenoval »zadovoljevanje našega karakterja«, ampak na podlagi nerelevantnih lastnosti, kot sta spol ali rasa.

Enakost rezultatov

Enakost rezultatov je najpogosteje uporabljan način enakosti, ki ga najlepše prikažemo preko egalitarizma, kar pomeni, da bi vsi morali imeti isto. Namesto da bi nas zanimali pogoji, v katerih ljudje sodelujejo v družbi, se egalitarizem zadeva rezultatov, s ciljem teka, s čimer se seli od možnosti k nagradi. Neodvisno od tega, ali so bili v tekmi prvi ali zadnji, bi vsi tekmovalci skupaj končali tek ali prejeli isto nagrado. Enakost dohodka zadeva materialno enakost oziroma enakost življenjskih pogojev. To zahteva prerazdelitev od tistih, ki so na boljšem, k tistim, ki so na slabšem, pri tem pa je primarni cilj odpraviti vmesno praznino.

Egalitaristi se pogosto srečujejo s težavo, saj ni jasno, ali imajo v mislih enakost dohodka ali enakost

“Napredovanje pa mora biti skladno s sposobnostjo in ne kot posledica družinskih, spolnih ali političnih povezav.”

premoženja. Četudi bi dva posameznika prejela isti dohodek, bi to hitro vodilo do premoženjske neenakosti med njima, saj bi nekdo del svojega dohodka skrbno varčeval, oziroma ga trošil za dolgoročne koristi, kot je izboljšanje svojega doma, medtem ko bi ga drugi potrošil za dobrine, s katerimi bi zadovoljeval samo svoje kratkoročne koristi, na primer kajenje, ničesar pa ne bi privarčeval. Zelo kmalu bi prva oseba postala mnogo bogatejša od druge, četudi sta oba prejela enak dohodek.

Skupaj z večino zagovornikov moralne enakosti bi si ljudje morali prizadevati za zavrnitev enakosti dohodka kot zaželenega cilja. Prvič, ker je nenaraven. Neenakost materialnega premoženja je naravno stanje ljudi in sprememba tega zahteva nenaravna in prisilna dejanja. Posamezniki, ki so prepuščeni sami sebi, bodo hitro prišli do razlik v dohodkih, premoženju in življenjskem standardu. Drugič, to bi zahtevalo močno zanikanje individualne svobode posameznikov, kakor tudi močno vmešavanje države v življenje ljudi. Tretjič, to bi bilo skrajno neučinkovito, saj bi zmanjšalo spodbude za delo in ustvarjanje. Zakaj bi nekdo sploh delal, če bi vedel, da bo deležen enakih koristi neodvisno od njegovega vedenja? Četrto, to je nepošteno, saj so ljudje upravičeni do koristi, za katere so delali. Petič, bogastvo je treba ustvariti. Egalitaristi so tako zaskrbljeni s prerazdeljevanjem bogastva, da le redko razmišljajo o povezavi med proizvodnjo in delitvijo. Če nekdo nekaj ustvari, potem pa ugotovi, da bo brez njegove privolitve del ustvarjenega premoženja dodeljen drugemu, potem bo zmanjšal proizvodnjo bogastva. Odzival se bo na spodbude.

“Egalitaristi se pogosto srečujejo s težavo, saj ni jasno, ali imajo v mislih enakost dohodka ali enakost premoženja.”

Posledica tega bo izguba bogastva v družbi kot celoti. Iluzorno je verjeti, da se lahko razdelitev opravi brez učinkov na ustvarjanje bogastva. Končno, kdo bo izravnal izravnalce? Nek posameznik ali organ mora imeti moč, da določi, kdo kaj prejme. Člani te elite bi imeli znatno večjo moč kot kdorkoli drug in bi uporabili to moč v njihovo korist. Medtem ko so člani komunistične nomenklature pogosto imeli podobne plače kot vsi drugi, so bili sposobni uporabiti svojo politično moč tako, da so si izboljšali svoje položaje. Doseči enakost rezultatov bi zahtevalo masovno neenakost politične moči.

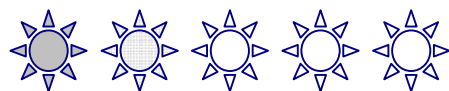
Za enakost, proti egalitarnosti

Pošten politični sistem bi se zavzemal za: enakost pred zakonom, ki bi ustvaril tak pravni sistem, ki bi vse, ki bi se znašli pred njim, obravnaval enako; enake politične pravice, kjer so vsi upravičeni do glasovanja in svobodnega izražanja; in enake možnosti v smislu, da so kariere ljudi odprte nadarjenim. Pri tem bi poštena in svobodna družba zavračala pozitivno diskriminacijo, prerazdeljevanje in egalitarizem. ■

Nigel Ashford je profesor politične ekonomije, koordinator programov na Institute for Humane Studies in član akademskega odbora Društva za svobodno družbo.

Razprava je poglavje iz knjige Nigela Ashforda z naslovom Principles for a Free Society.

Svobodometer

***Ocena
1,5***

piše: Mitja Steinbacher

Najprej k izzivu iz uvoda oktobrskega Svobodometa. Zakaj torej ne poznamo cene pregleda pri zdravniku in celo zmotno mislimo, da je pregled zastoj; zakaj ne poznamo cene ure profesorjevih oziroma učiteljevih predavanj, za katera ravno tako zmotno mislimo, da so zastoj; in zakaj ne vemo, koliko imamo na računu za pokojnino, čeprav nam

vsak mesec odtegnejo precejšen del zasluženega dohodka?

Čisto na kratko. Slovenski zdravstveni in šolski sistem sta v veliki meri socializirana, kar pomeni, da se denar za plačevanje povpraševanja po njihih storitvah pobira centralno, torej od dohodkov vseh državljanov. Ker storitev ni treba plačati

neposredno, torej takrat, ko smo v bolnišnici oziroma na predavanjih, se pri bolnikih, oziroma pri številnih, ki se izobražujejo v javnem delu šolskega sistema, dejansko pojavi občutek, da sta zdravstvo in šolstvo zastoj. Ravno obratno je. Nekoliko natančnejši pregled njunega poslovanja bi hitro pokazal, da sta stroškovno zelo potratna (o tem bomo v Tribunalu še veliko pisali). Logično, če vemo, da v obeh primerih ni niti odgovornosti na strani ponudnikov (pomanjkanje konkurence) niti odgovornosti na strani koristnikov storitev (nižja odgovornost ljudi do zdravja oziroma šolanja – t. i. moralni hazard).

Še beseda, dve o pokojninah. V Sloveniji dejansko v precejšnji meri ne moremo vedeti, koliko smo privarčevali za pokojnino, to pa preprosto zato, ker imamo v Sloveniji še vedno prevladujoč Bismarckov sistem sprotnih izplačil pokojnin od dohodkov aktivnega prebivalstva k upokojujencem (bolj poznan kot PAYG), ki zabriše sled med vložkom in nagrado. Zaradi tega smo veliko večino denarja, ki bi ga sicer privarčevali za lastno pokojnino na našem zasebnem računu, prisiljeni plačevati neposredno v žep upokojujencev. Stranska posledica tega je, da je dolgoročna vzdržnost tega skrajno nepoštenelega sistema neposredno vezana na v osnovi prijeten privilegij staranja. Edina poštena rešitev je sistem zasebnih pokojninskih računov, o katerih bomo v Tribunalu, in sicer, seveda še precej razpravljali.

Preden končno začnem z oceno svobode za mesec november še pogled na Spendometer: v začetku zadnje dvanajstine leta znaša nasilno prerazdeljevanje naših dohodkov že nekaj več kot 13 milijard evrov in pol.

Nekako v ozadju medijsko najbolj izpostavljenih dogodkov, predvsem v zvezi s prodajo 49 odstotkov NKBM (pozitiven vpliv na svobodo že ocenjen oktobra ob sprejetju programa prodaje na vladi) in napovedanih sprememb zakonodaje na področju bančništva in prevzemov podjetij (bolj konkretna napoved sledi ob koncu komentarja), so vladni možje meseca novembra presenetljivo veliko potovali po konferencah. Tokrat so se na stroške davkoplačevalcev udeleževali konferenc tudi na zelo avanturističnih lokacijah, kot so denimo Cartagena de Indias (Kolumbija), Baku (Azerbajdžan), Algarve (Portugalska), Ciper. Mimogrede: ravno sedaj, ko to berete, je nova skupina na konferenci o podnebnih spremembah na indonezijskem otoku Baliju.

Ob tem bi rad poudaril, da kakorkoli se človek trudi z iskanjem poročil s teh potovanj in morebitnih

analiz upravičenosti, jih na spletu enostavno ni moč zaslediti. Zanimal bi me recimo izplen konference na temo vzdržnosti in reform pokojninskih sistemov, ki je bila v Lizboni; morda pa si vendarle lahko obetamo ukinitev sistema sprotnih izplačil in popoln prehod na sistem zasebnih pokojninskih računov. Prav z zanimanjem bi poslušal obrazložitev koristi od udeležbe vladnih mož na mednarodni razstavi telekomunikacij in informacijskih tehnologij, ki se je pred kratkim odvila v Bakuju. Da se o analizi upravičenosti udeležbe vladne ekipe na zasedanju svetovne turistične organizacije, ki je bilo v Kolumbiji, niti ne pogovarjam.

V primeru plačevanja potovanj z davki interesa po racionalnem trošenju denarja seveda ni, saj gre za denar, ki so ga državniki odvzeli tistim, ki ustvarjajo in v osnovi ne pripada njim. Ponavlja se torej Friedmanova teza, ki pravi, da nihče ne troši tujega denarja tako skrbno, kot troši svoj denar. Ne dvomim, da bi vsakdo izmed nas od udeleženca, kateremu bi s svojim lastnim denarjem financiral udeležbo na katerikoli konferenci oziroma poslovnem potovanju, zahteval precej natančno analizo učinkov njegovega potovanja.

Če sem še prejšnji mesec z veseljem pozdravljal začetek debate o uvajanju neke vrste vavčerskega sistema osnovnega šolstva in v veliki meri zaradi tega celo povišal stopnjo svobode za polovico točke na dve, se stanje glede osnovnega šolstva vrača nazaj, kjer je bilo. S 4.300 evri letno na učenca, kolikor se trenutno porabi za financiranje osnovnih šol, bodo torej še naprej razpolagale šole same. V primeru enakosti financiranja zasebnih in državnih šol gotovo tega ne bi bilo, saj bi moč

odločanja prešla na starše, ki bi svoje otroke lahko svobodno vpisali na tisto šolo, ki bi jim po njihovem mnenju ponudila najboljše pogoje. Zanimivo je to, da so celo iz vrst sindikata vzgoje in izobraževanja, ki je bil glavni nasprotnik enakovrednega financiranja državnih in zasebnih šol, prihajale povsem pravilne ugotovitve o tem, da bi zasebne šole prinesle višjo kvaliteto od državnih, saj so za primer sprejetja zakona kar sami pravilno napovedovali slabenje državnih osnovnih šol in krepitev zasebnih. Ker je tej temi bila posvečena celotna številka 20-ega Tribunala, obrazložitev na tej točki zaključujem.

Novembra smo dobili že tretjo izvedbo šestletke z imenom Program ukrepov za spodbujanje podjetništva in konkurenčnosti 2007–2013. Zraven

“Ko to berete, je nova skupina na konferenci o podnebnih spremembah na indonezijskem otoku Baliju.”

ALI TUDI VI MENITE, DA NAŠI BIROKRATI PREVEČ TROŠIJO?

Želite postati Partner Društva za svobodno družbo? Želite prispevati k našim skupnim vrednotam? Na naših spletnih straneh so vam na voljo tri oblike partnerstva, ki ga lahko dobite s preprostim in varnim nakupom preko Monete.

tega je vlada obravnavala še letno poročilo o izvrševanju famozne Resolucije 2007–2023. Ob prebiranju tega in številnih podobnih dokumentov, ki so si jih namislili naši birokrati, npr. Strategija razvoja Slovenije, Nacionalni raziskovalni razvojni program 2006–2010, Okvir gospodarskih in socialnih reform, Program reform za izvajanje Lizbonske strategije ipd., dobi človek občutek, da se moramo za razvoj gospodarstva in vse boljši standard državljanov zahvaliti zasedanjem vladnih mož in pripravljavcem teh in podobnih kupov papirjev. Odgovorite si sami.

Ob omenjanju vloge naše države pri razvoju in blaginji ljudi pa radi pozabljamo še na nekaj. Slovenski javni sektor bo letos prerazdelil več kot 14 milijard evrov, kar je šokanten podatek, ki pomeni ogromno mešanje ustvarjenega premoženja in na eni strani povzroča stroške izgubljenih priložnosti težko merljivih dimenzij na drugi pa privlači t. i. iskalce rent, ki se kot mrhovinarji napletejo okrog z davki pobranega denarja, kar ravno tako znižuje učinkovitost, povrh vsega pa je izredno nepošteno do tistih, ki ustvarjajo. Ni spodbujanje razvoja to, če najprej nekomu vzameš, potem pa to daš nekomu drugemu, po možnosti konkurentu od tistega, ki si mu najprej vzel. Kot da vladni možje pri sprejemanju tega in podobnih programov gledajo samo na desno stran enačbe, se pravi tisto, kjer pobrani denar trošijo, pozabljajo pa na levo stran, torej tisto, kjer premoženje in bogastvo nastajata.

O tem, kako zavzeto naši birokrati verjamejo v centralno planiranje gospodarskega razvoja, vam ponujam kratek izvleček: »Zlasti je pomembna prenovljena lizbonska strategija, na podlagi katere je oktobra 2005 Vlada RS sprejela Program reform za izvajanje Lizbonske strategije. Razvojne prioritete Strategij razvoja Slovenije so podlaga za programe in ukrepe Državnega razvojnega programa, oktobra 2006 sprejeta Resolucija o nacionalnih razvojnih projektih za obdobje 2007 – 2023 pa zajema ključne razvojne investicijske projekte, ki lahko doprinesejo k razvojnemu preboju države.« Poskusite odpreti d.o.o. in začeti recimo z gradnjo trgovskega centra oziroma lekarne oziroma z revizijo oziroma s ponujanjem gostilniških storitev, nato poskušajte zaposliti recimo dva preko pogodbe o avtorskem delu, pa še tri z normalno pogodbo o zaposlitvi, pa se boste lahko na lastne oči prepričali, kako vsi ti

kupi dokumentov, ki jih vseskozi in zelo marljivo pripravlja birokracija, delujejo v praksi. Da se o davkih in prispevkih, ki ji boste morali vsak mesec nakazovati davčnemu uradu, sploh ne pogovarjam.

Nekako potihem pa so vladni možje sprejeli program za znižanje sodnih zaostankov, ki sodi pod t. i. projekt Lukenda. Učinkovitost reševanja sporov med ljudmi je pogoj delovanja vsake družbe. Kot ugotavlja Kling v enem svojih komentarjev, ki smo ga objavili tudi v Tribunalu, bo do konfliktov vedno prihajalo. Pomembno je, da obstajajo mehanizmi za njihovo uspešno in učinkovito reševanje, se pravi pošteno, hitro, preprosto in poceni. Z dodajanjem denarja v pravosodni sistem se bodo zaostanki verjetno resnično zmanjšali, vendar bo cena za to izredno visoka. Ob upoštevanju dejstva, da imamo v

“Učinkovitost reševanja sporov med ljudmi je pogoj delovanja vsake družbe.”

Sloveniji mnogo več sodnikov na 10.000 prebivalcev kot vse države EU-ja, razen Liechtensteina, ter da so izdatki, ki jih namenjamo pravosodnemu sistemu kot delež ustvarjene vrednosti prav tako v samem vrhu, bi

bilo mnogo bolj smotrno od obstoječih sodnikov zahtevati višjo storilnost, kakor pa dodajati denar v pravosodni sistem.

Septembra so se vladni možje ponovno ukvarjali s popotresno obnovo Posočja in potrdili oceno škode nedavnih neurij. Nima smisla iti v podrobnosti, saj sem o tej in podobnih sagah birokratizacije naravnih nesreč pisal že v oceni svobode za mesec oktober.

Izmed ostalih novembrskih sklepov izpostavljam: uredbo o varnosti ribiških ladij; uredbo o sofinanciranju zavarovalnih premij za zavarovanje kmetijske proizvodnje in ribištva v letu 2008, spremembo uredbe o plačah direktorjev javnega sektorja (dvig plačnega razreda direktorju JARSPTI-ja in dvig plačnega razreda direktorju Slovenske kinoteke), nacionalni strateški načrt razvoja ribištva 2007–2013 (h kupu večletnih strategij in programov je vlada torej dodala novo šestletko) in program ukrepov za odpravo administrativnih ovir za leti 2008 in 2009 (dokument obsega 64 neto strani naštevanja raznih ukrepov, pa si lahko sami odgovorite na to, kakšna je stopnja birokratizacije pri nas).

Že v uvodu sem nakazal, da se nam verjetno še v tem letu obeta močno znižanje svobode, saj je vlada v Državni zbor že vložila precej sporne in omejujoče spremembe Zakona o prevzemih in spremembe Zakona o bančništvu. Oboje bo parlament obravnaval po hitrem postopku. Zakaj so te spremembe sporne

in v katerih točkah, vam bom razkril takrat, ko bodo tudi dokončno sprejete. Rebalans proračuna za leto 2008 in proračun za leto 2009, ki ju je tik pred koncem novembra sprejel Državni zbor, bosta posredno vključena v vseh ocenah svobode v letu 2008 in 2009,

zato ju na tem mestu nima smisla posebej secirati. ■

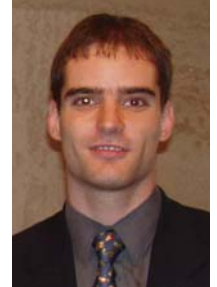
Mitja Steinbacher je soustanovitelj Društva za svobodno družbo.

Tribunalovo oko

Rasto Ovin, profesor ekonomije z Ekonomsko-poslovne fakultete v Mariboru, je 28. novembra 2007 sprejem rebalansa proračuna za RTV Slovenije pospremil z besedami:

»Če se močno zmanjša primanjkljaj proračuna, je verjetno prva naloga vrniti denar tistim, ki so ga torej plačali preveč, to pomeni gospodarstvu. Na vrsti je zmanjšanje davkov.«

piše: Matej Steinbacher

Oppenheimer loči med dvema bistveno različnima načinoma, s katerima so si ljudje za svoje preživetje prisiljeni pridobiti zadostna sredstva za zadovoljevanje lastnih potreb: »ekonomska sredstva«, kar pomeni vključevanje v prostovoljne transakcije izmenjave rezultatov lastnega dela za rezultate dela drugih, in »politična sredstva«, sestavljena iz polastitve rezultatov dela ostalih.

Obdavčitev velja za najbolj očiten primer slednjega, ki jo Oppenheimer opredeljuje kot organizirano masovno krajo, ki hkrati predstavlja najpogostejši primer državne prisile nad posameznikom. Podobno govori tudi Ayn Rand, ki družbo, ki posamezniku proti njegovi volji odvzame del rezultatov njegovega dela, niti ne pojmuje za družbo, ampak za tolpo, ki se drži skupaj edino s pomočjo institucionaliziranega pravila ulice oziroma »gang-rule«, kot ga sama pojmuje.

Sprejemanje državnega proračuna tako predstavlja vsem tistim, ki postavljamo med institucijami vlogo trga na osrednje mesto pri razreševanju vsakdanjih vprašanj, posebno skrb. Služi namreč kot glavni instrument, ki državi poleg njene zakonske moči prisile in sankcioniranja omogoča, da vsem vsiljuje svoja pravila, s tem pa onemogoča nemoteno delovanje tržnega mehanizma.

V splošnem velja, da so stroški državnega trošenja zelo razpršeni, medtem ko so koristi, ki iz tega izhajajo, praviloma zelo skoncentrirane. Medtem ko davke plačujemo vsi, saj so neplačniki strogo kaznovani, so koristi deležni le nekateri. Tako da bi lahko celotni proračun dejansko prikazali kar kot odsev sposobnosti posameznih interesnih skupin,

da si v konkurenci množice interesnih skupin za povečanje svojega vpliva brez navora prisvojijo del ustvarjene vrednosti, s čimer neogibno vplivajo tako na strukturo davkov, kot tudi proračunskih odhodkov. V tej bitki se zdi, da edino uspešni podjetniki in posamezniki nimajo ustreznega predstavnika, ki bi učinkovito zastopal njihove interese.

Če se na kratko ustavimo pri številkah iz proračuna. Po sprejetem rebalansu se bodo odhodki v letu 2008 povečali za 11,3 odstotkov glede na preteklo leto, za leto 2009 pa se zaenkrat obeta še dodatno 2,8-odstotno povečanje proračunskih odhodkov. Preseneča, da se odhodki in zadolževanje večajo tudi v času visoke gospodarske rasti in nizke stopnje brezposelnosti, ki znaša po zadnjih podatkih Eurostata vsega 4,4 odstotke. Avtomatski proračunski stabilizatorji, kot je zmanjšanje odhodkov za socialne programe, še posebej odhodki za brezposelne, bi

namreč v takšnem okolju morali vplivati na bistveno znižanje proračunskih odhodkov in primanjkljaja. Pa vendar ta zmanjšanja odhodkov ne odtehtajo dodatne pogoltnosti državnega aparata in interesnih skupin.

Seveda davki niso iznajdba sodobnega sveta, saj se jih državni aparat poslužuje že skoraj toliko časa, kot je staro človeštvo. Prve davčne oblike je namreč moč zaslediti že za čas egipčanskih faraonov, pa vendar je do danes obseg državne potrošnje bistveno presegel vse razumne meje in že presega 45 odstotkov vse ustvarjene vrednosti.

Ker takšno stanje hkrati zmanjšuje sposobnost

“V splošnem velja, da so stroški državnega trošenja zelo razpršeni, medtem ko so koristi, ki iz tega izhajajo, praviloma zelo skoncentrirane.”

BI PROSTOVOLJNO FINANCIRALI PRIVILEGIRAN POLOŽAJ NEKATERIM?

gospodarstva, da učinkovito zadovoljuje potrebam potrošnikov, postane potreba po ohranjanju vloge trga nujna. S tem pa tudi potreba po minimiziranju politično sprejetih odločitev, kar je najbolj učinkovito možno doseči z organiziranostjo gospodarstva, ki temelji na tržnem principu, saj dejansko zmanjšuje velikost in pomen politične birokracije, če povzamem nobelovca Jamesa Buchanana.

Tržni mehanizem pa se bo lahko razvil do točke, ko bo sposoben uspešno opravljati svojo nalogo, to je alokacijo proizvodnih dejavnikov, le v zakonskem okviru spoštovanja lastninskih pravic in uveljavljanja sklenjenih pogodb, ki tako edina ostajata pod legitimnim okriljem političnega procesa, sicer pa politika ne sme izpodriniti trga kot instrument alokacije, kajti v nasprotnem primeru odpremo

prostor, da drugi sprejemajo odločitve namesto nas.

Poskusov politike, da prestopi rubikon svojega legitimnega delovanja in skuša nadomestiti tržne zakonitosti, ne manjka. Za enega zadnjih pri nas velja poskus carinikov, da zaobidejo tržna načela in si s pomočjo državne birokracije zagotovijo privilegiran položaj v družbi. Povišanje plač in predvsem zagotovitev zaposlitve tudi v prihodnje, vse to seveda na račun nas ostalih davkoplačevalcev, ki takšen sistem finančno vzdržujemo. Le kaj bi porekli na takšne zahteve vsi tisti iz tekstilne industrije, ki so izgubili zaposlitev? ■

Matej Steinbacher je soustanovitelj in predsednik Društva za svobodno družbo.

DOGODIVŠČINE JONATHANA GULLIBLA

Naveličana slabe prehrane

piše: Ken Schoolland

Preden je odšel, je Jonathan vprašal za pot do mestne hiše. Rose je bila videti zaskrbljena in ga je prišla za gornji del roke. »Prosim te Jonathan, če nikomur ne poveš o zajtrku, ki sva ti ga pripravila. Nimava uradnega dovoljenja.«

»Kaj?« je rekel Jonathan. »Za pripravljanje hrane potrebuješ dovoljenje?«

»V mestu da,« je odgovorila Rose. »In to bi lahko bil velik problem za naju, če bi oblasti izvedele, da sva ti brez dovoljenja postregla s hrano.«

»Čemu dovoljenje?«

»Dovoljenje jamči enako kvaliteto hrane za vse. Pred leti so bili ljudje tukaj iz mesta navajeni kupovati hrano od uličnih prodajalcev, v bifejih, boljših restavracijah ali pa so jo kupili v trgovini in si jo potem pripravili doma. Svet Guvernerjev je nato prepričal ljudi, kako je nepošteno, da bi se nekateri ljudje bolje prehranjevali od drugih in da je ljudi treba zaščititi pred njihovimi lastnimi slabimi odločitvami.

Ustanovili so politične samopostrežne restavracije, da bi vsakdo lahko jedel standardizirano hrano, in to zastoj.«

»Ne ravno zastoj,« se je oglasil stari mož, potegnili denarnico in z njo počasi pomahal pred Jonathanovim nosom. »Strošek vsakega posameznega obroka je mnogo višji, kot je bil kadarkoli prej, pač se ne rabi plačati na licu mesta. Prehrano plača Stric Božičko

z našimi davki. Ker so obroki v teh političnih restavracijah, torej v 'politikafejih', že plačani vnaprej, je mnogo ljudi prenehalo obiskovati zasebne restavracije, kjer je hrano pač bilo treba plačati. Ker so imele manj gostov, so zasebne restavracije za pokritje stroškov morale dvigniti cene. Preživele so samo tiste s premožnejšimi gosti in tiste s posebnimi vrstami dietne hrane, ostale pa so večinoma prenehale z delom.«

»Zakaj bi kdo sploh plačal za hrano, če lahko gre v 'politikafe', kjer jo dobi zastoj?« je na glas razmišljal Jonathan.

Rose se je nasmehnila. »Zato, ker so 'politikafeji' postali grozni. Kuharji, hrana, atmosfera, vsi! 'Politikafeji' ne odpuščajo slabih kuharjev. Imajo premočan sindikat. Dobri kuharji pa so zelo redko nagrajeni, saj slabi v hipu postanejo zavistni. Zgradbe se rušijo same vase, porisane so z grafiti in polne umazanije.

Nizka zavest, slaba hrana, jedilnik pa določa Odbor za presnovo.«

»To zadnje je najslabši del vsega,« je vzkliknil možakar. »Poskušajo zadovoljiti svoje prijatelje, pri tem pa nihče nikdar ni zadovoljen. Moral bi videti spopad o testeninah in rižu. Desetletja so testenine in riž dan za dnem bili na jedilniku. Dokler ni lopatarski lobi začel s kampanjo za kruh in krompir. Se spomniš

“Strošek vsakega posameznega obroka je mnogo višji, kot je bil kadarkoli prej, pač se ne rabi plačati na licu mesta.”

tega?« je pokimal svoji ženi. »Zgodba o testeninah in rižu je bila za vselej končana, ko so ljubitelji krompirja končno uspeli spraviti svoje ljudi v Odbor.«

Davy je izpustil dušič zvok. Skrivajoč se izza babičinega krila je nejevoljen vihal svoj nos. »Babi, sovražim krompir.«

»Ljubi, bolje bo, da ga ješ. Lahko te dobijo uradniki za prehrano.«

»Uradniki za prehrano?« je vprašal Jonathan.

»Pssst!« je rekel stari mož in s prstom pokazal na ustnice. S pogledom je preko ramen preletel okolico in se prepričal, da jih nihče ne opazuje. »Tisti, ki se izogibajo politično določeni prehrani, navadno pridejo v roke teh uradnikov za prehrano. Otroci jih skrajšano imenujejo kar 'Lačni'. 'Lačni' zelo podrobno spremljajo udeležbo pri obrokih in iščejo vse tiste, ki na obroke ne prihajajo. Prestopnike prehranjevanja odpeljejo v posebne pridrževalne restavracije, kjer jih prisiljujejo k hranjenju.«

Davy je zadrgetal. »Zakaj ne jemo kar doma? Babi najbolje kuha od vseh!«

»Ker ni dovoljeno ljubi,« je rekla Rose in potrepljala Davyja po glavi. »Nekateri redki imajo posebna dovoljenja, midva z dedijem pa tega posebnega tečaja nisva delala. Zraven tega si ne moreva privoščiti vse temeljite kuhinjske opreme, katera bi zadovoljila kriterijem, ki jih zahtevajo. Vidiš Davy, Guvernerji verjamejo, da jim je bolj mar do tvojih potreb, kot je mar nama dvema z dedijem Miltonom.«

»Zraven tega,« je dodal dedek, »midva z babi morava za vse tole plačevati davke, kar pomeni delati.« Dedek je s počasnim težkim korakom obšel predverje hiše in sam pri sebi govoril: »Govorijo nam, da imamo nižje razmerje ekonom loncev na kuharja kot kadarkoli prej,

četudi je polovica populacije dejansko podhranjena. Osnovni načrt za izboljšanje prehranjevanja ubogih je privedel v ubogo prehranjevanje vseh. Nekateri posebneži so zavrnilo hrano in so na robu sestradanosti, čeprav je hrana za njih zastoj. Še slabše je to, da vandali in zločinci korakajo po teh 'politkafetarijah', kjer danes očitno nihče več ni varen.«

»Prosim prenehaj!« je svojega moža prekinila Rose, ko je videla prestrašen izraz na Jonathanovem obrazu. »Bo ja na smrt prestrašen, ko bo šel v 'politkafe'.« Obrnila se je k Jonathanu in ga opozorila: »Le svojo osebno imej pri sebi, ko boš šel tja. Ničesar se ne rabiš bati.«

»Hvala za skrbi, babi Rose,« je dejal Jonathan in razmišljal o tem, kako osebna izkaznica izgleda in ali mu bo uspelo dobiti hrano brez nje. »Ali lahko vzamem s sabo nekaj dodatnih kosov kruha, preden grem?«

»Seveda lahko, dragi. Vzemi jih kolikor hočeš.« Odšla je v kuhinjo in se vrnila s precej kosi lepo zavitimi v robec. Neopazno je pregledala okolico, da bi preverila ali morda kdo izmed sosedov opazuje. Kruh je ponosno ponudila Jonathanu in dejala: »Skrbno ga hrani. Včasih je moj svak prideloval hrano posebej za naju, nakar ga je Živilska policija ... «

»Vem,« je dejal Jonathan. »Pazil bom, da kruha nikomur ne pokažem. Hvala za vse.« Pomahal jim je in s toplo mislijo na to, da je na tem vsega prepovedujočem otoku našel svoj drugi dom, stopil na ulico. ■

Ken Schoolland je profesor ekonomije in političnih ved na Hawaii Pacific University.

DRUŠTVO ZA SVOBODNO DRUŽBO

Prvomajska ul. 7
SI - 2310 Slov. Bistrica

PRESEDNIK DRUŠTVA

Matej Steinbacher

SVETOVALNI ODBOR

John Blundell

Institute of Economic Affairs

Dr. Victoria Curzon-Price

Podpredsednica Mont Pelerin Society

University of Geneva

Keith C. Miles, OBE

Finančni svetovalec

Član strateškega sveta vlade Slovenije

Borut Prah

Upokojeni izvršilni direktor IBM-a v ZDA

Dr. Miroslav Prokopijević

Free Market Center

Institute for European Studies

Dr. Krassen Stanchev

Institute for Market Economics

Nekdanji član bolgarskega parlamenta

AKADEMSKI ODBOR

Dr. Nigel Ashford

George Mason University

Institute for Humane Studies

Dr. Peter J. Boettke

George Mason University

Mercatus Center

Dr. Daniel J. Mitchell

Cato Institute

Dr. Tom G. Palmer

Cato Institute

Dr. Svetozar Pejovich

Zaslužni profesor na Texas A&M University

Dr. Richard W. Rahn

Monetarne oblasti na Kajmanskih otokih

Institute for Global Economic Growth

Dr. Robert M. Sauer

University of Southampton

Jerusalem Institute for Market Studies